

ΤΟ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΝ ΕΡΓΟΝ

ΚΑΙ Η ΕΘΝΙΚΗ ΔΡΑΣΙΣ ΤΟΥ ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ

ΜΑΡΓΑΡΙΤΟΥ ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΟΥ

ΛΟΓΟΣ

ΕΚΦΩΝΗΘΕΙΣ ΕΠΙ ΤΗΣ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΝΤΑΕΤΗΡΙΑΙ ΑΥΤΟΥ ΕΝ ΤΗ ΛΙΘΟΥΣΗ ΤΩΝ ΤΕΛΕΤΩΝ

ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ

ΥΠΟ

Κ. Ι. ΛΟΓΟΘΕΤΟΥ

(ΑΝΑΤΥΠΩΣΙΣ ΕΚ ΤΟΥ ΠΑΝΗΓΥΡΙΚΟΥ ΤΕΥΧΟΥΣ)

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΤΥΠΟΙΣ "ΑΥΓΗΣ" ΑΘ. Α. ΠΑΠΑΣΠΥΡΟΥ

ΟΔΟΣ ΛΕΚΑ—ΣΤΟΑ ΣΙΜΟΠΟΥΛΟΥ

1926

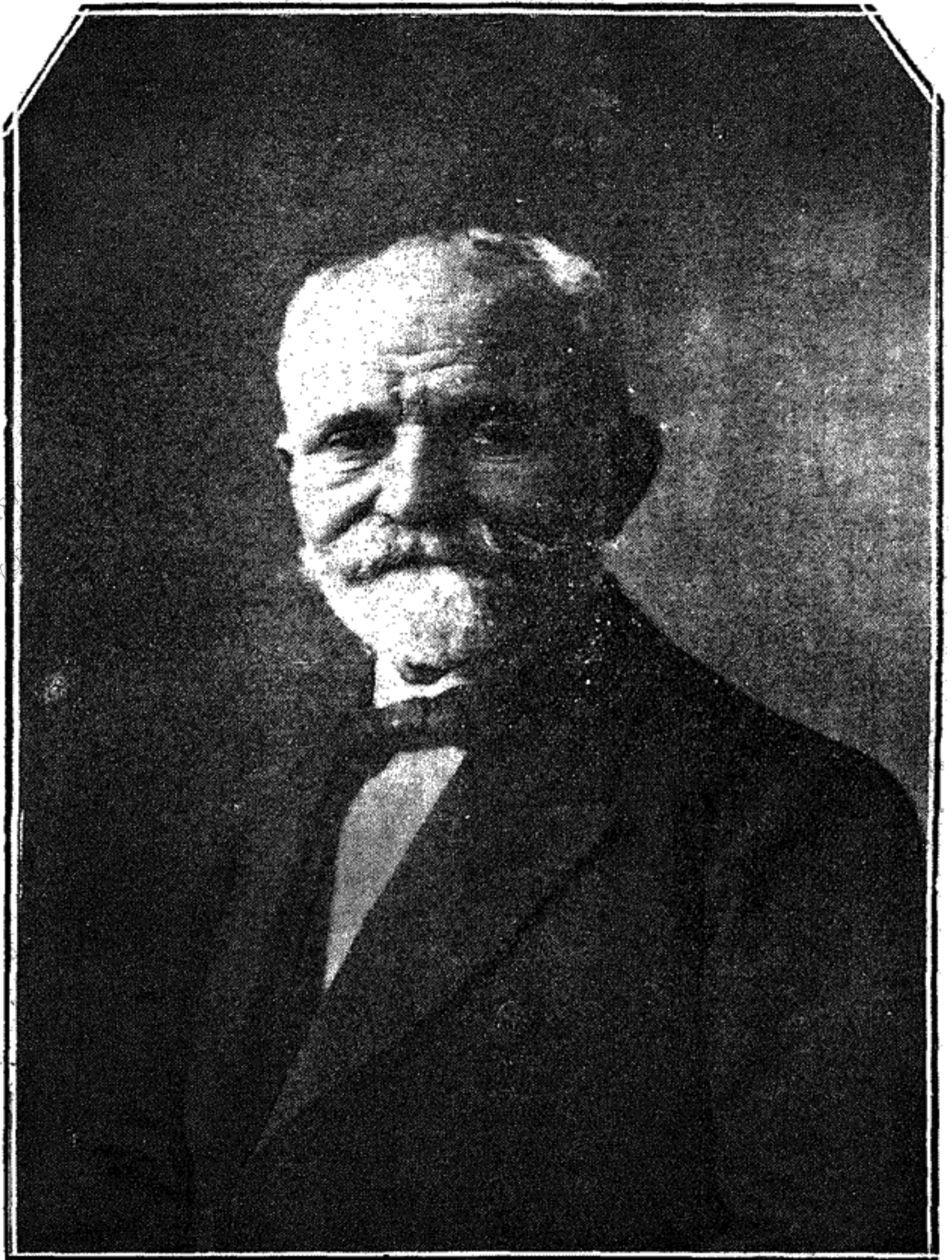
Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ΤΟ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΝ ΕΡΓΟΝ
ΚΑΙ Η ΕΘΝΙΚΗ ΔΡΑΣΙΣ ΤΟΥ ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ
Κ. ΜΑΡΓΑΡΙΤΟΥ ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΟΥ

Ἐξοχότατοι κ. Ὑπουργοί, Ἐοίτιμε κ. Πρύταμι,
Κυρίαί καὶ Κύριοι,

Ἀριστοτόκος αἰέποτε ἀναδειχθεῖσα ἡ Ἑλλάς οὐδέποτε ἐπαύ-
σατο ἐπίλεκτα ἐκτρέφουσα καὶ διαπρεπῆ τέκνα, ἅτινα καὶ εἰς τὴν
Ἐπιστήμην ἀτιμήτους ὑπηρεσίας προσήνεγκόν καὶ τὴν ἔννοιαν τῆς
πατρίδος εἰς ἀληθῆ θεότητα ἀνήγαγον. Εἶναι δὲ θαυμαστὸν, ὅτι καὶ
ἐν τοῖς δυσκλήροις καὶ ἀτυχέσι χρόνοις οὐδέποτε διέλιπεν ἡ ἡμε-
τέρα πατρίς γεννώσα θεσπεσίους καὶ ἐκπρεπεῖς ἄνδρας, πάσης
ὑψηλῆς ἰδέας θερμούς ἐραστὰς καὶ ἀκαμάτους θεραπευτάς. Ὅντως
οἱ διάφοροι χρόνοι φωτεινὰς ἀνέδειξαν καὶ ἐκπάγλους καὶ ἰσχυρὰς
διανοίας, αἵτινες τὴν σύγχρονον πνευματικὴν δύναμιν ἐκπροσω-
ποῦσαι καὶ τὴν κοινωνικὴν ζωτικότητα ἐκφαίνουσαι περιτράνως
μχρτυροῦσι τὴν ἀπαράμιλλον καὶ προνομιοῦχον τοῦ Ἑλληνος φύσιν.
Ἐὰν δὲ τοῦτο ἀληθεύῃ καθόλου λεγόμενον, ἐναργέστερον πάντως
καὶ ἐκδηλότερον γίνεται ἰδίᾳ ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ. Τὴν ὑψηλὴν ταύτην
καὶ θεῖαν ἐπιστήμην, ἣν οἱ δαιμόνιοι ἐκεῖνοι Ἑλληγνες ὡς ἀληθῶς
ἐδημιούργησαν καὶ εἰς ἀνέρικτον περιωπὴν ἀνήγαγον οὐδέποτε
επαύσαντο καὶ οἱ ἀπόγονοι αὐτῶν θεραπεύοντες καὶ κατὰ τὸ δυ-
νατὸν προάγοντες. Ἐν δὲ τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις εἰς τῶν ἐνδελε-
χῶς παρὰ τὴν δυσμένειαν τῶν καιρῶν τὴν φιλοσοφίαν θεραπευσάν-
των καὶ γονίμως τὴν φιλοσοφικὴν φιλολογίαν πλουτισάντων εἶναι
ὁ γεραρὸς καθηγητῆς καὶ σεβαστὸς ἡμῶν διδάσκαλος κ. Μαργα-
ρίτης Εὐαγγελίδης. Τὴν ὑπέροχον ἀξίαν τοῦ ἐπιστημονικοῦ ἔρ-
γου καὶ κατ' ἐξοχὴν τὴν ἀδιάλειπτον ὑπὲρ τῆς πατρίδος καὶ παρα-
δειγματικὴν δρᾶσιν τιμῶντες προσηκόντως πάντες καὶ μάλιστα οἱ
μαθηταὶ γηθοσύνως ἐορτάζομεν σήμερον τὸν 40ετῆ τοῦ διδασκάλου
δόλιχον καὶ περιχαρεῖς ἀναμετροῦμεν τὴν τετιμημένην ταύτην καὶ

λυσιτελεστάτην εἰς τε τὴν ἐπιστήμην καὶ τὴν πατρίδα σταδιοδρομίαν, ἵνα ἔνθεν μὲν φόρον τινὰ εὐγνωμοσύνης ἀποτείσωμεν, ἔνθεν δὲ καὶ διδάγματα ἡμῖν αὐτοῖς ἐκ τῆς ἐπισκοπήσεως προσπορίσωμεν. Ἄλλ' οἱ ἄλλοι, οὓς ὁ ἐρίτιμος ἀνὴρ ἐπὶ τεσσαράκοντα ἐνιαυτοὺς ὑπὲρ τῆς ἐπιστήμης, ἐπὶ πενήκοντα δὲ καὶ ἑπέκεινα ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἀδιαλείπτως καὶ ἀνευδότως ἐπετέλεσεν, εἶναι τοιοῦτοι καὶ τηλικούτοι, ὥστε ἡ καταγραφή αὐτῶν καὶ ἔκθεσις νὰ καταστῇ ἔργον οὐχὶ εὐχερὲς εἰς τὸν μέλλοντα ἱστοριογράφον. Διότι ἡ φιλογενεστάτη τοῦ ἀνδρὸς ἀκάματος δρᾶσις συνάπτεται ἀρρήκτως πρὸς τὴν ἱστορίαν τῆς συγχρόνου Ἑλλάδος καὶ ἰδίᾳ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ὑπὲρ ἧς ἀφιέρωσεν ὅλον αὐτοῦ τὸν βίον καὶ ὅλας σχεδὸν τὰς δυνάμεις. Εἰς ἡμᾶς ἄρα τοὺς δικαίως συγχαίροντας καὶ εὐγνωμόνως ἐορτάζοντας ἐορτήν, ἣτις ἀποτελεῖ τιμὴν τῆς ἐπιστήμης καὶ ὕμνον τῆς φιλοπατρίας, ἐπιβάλλεται ἐπὶ τοῦ παρόντος ἀμυδρὰ τις σκιαγραφία τοῦ μακροῦ καὶ πολυτιμοτάτου ἔργου, οἷον ἐλάχιστοι δύνανται νὰ ἐπιδείξωσι. Καὶ ἵνα νοηθῶσι τὰ αἷτια τὰ παραγαγόντα οὕτω μεγάλην καὶ ἔθνωφελὴν ἐνέργειαν, ἐπάναγκες νὰ ῥηθῆ ὅτι εἰς τὴν απανίαν τοῦ πνεύματος εὐφυΐαν καὶ τὴν θαυμαστὴν τῆς καρδίας πρὸς πάντα τὰ ὑψηλὰ εὐαισθησίαν ἐπεκούρησαν εὐμενεῖς περιστάσεις καὶ ἀγαθὴ τῆς τύχης συνδρομή. Διανύσας δηλαδὴ ὁ Μαργ. Εὐαγγελίδης τὴν ἐγκύκλιον παιδευσιν ἐν Κων)πόλει, ἔνθα ζωηρὸν τότε ἔσφυζε τὸ αἷμα τῆς Φυλῆς, ἔλαβε μὲν πρωῒμως ποικίλας ἀφορμάς, ὅπως συναισθανθῆ τοῦ ἀλυτρώτου ἔθνους τοὺς ἱερωτάτους παλμοὺς καὶ περικλείσῃ ἐν τῇ εὐγενεῖ ψυχῇ τοὺς ἀκοιμήτους τοῦ Ἑλληνισμοῦ πόθους, ἔσχε δὲ τὴν εὐκαιρίαν νὰ καταβάλλῃ ἐν τῇ Μεγάλῃ τοῦ Γένους Σχολῇ στερρὰ καὶ ἀσφαλῆ τὰ θεμέλια εὐρείας μορφώσεως καὶ ἑλληνοπρεποῦς παιδεύσεως. Ἐν τῇ γεραρᾷ ἐκείνῃ Σχολῇ, τῇ φωτοδόλῳ πνευματικῇ ἐστία τῆς Ἀνατολῆς, ἐδιδάχθη, ὑπὸ σοφῶν διδασκάλων νὰ ἔχῃ πρότυπον τοῦ βίου τὰς πράξεις τῶν ἐπιφανῶν καὶ ἐνδόξων τῆς Ἑλλάδος ἀνδρῶν καὶ ἐνετράφη ὅλως ἐν καθαρῷ καὶ ἀκραιφνεῖ Ἑλληνισμῷ. Οὐχὶ μικρὰν δὲ ἐπὶ τὸν ὕστερον βίον ἔσχε ῥοπὴν ἢ ἐν τοῖς μαθητικοῖς χρόνοις βαθεῖα σπουδὴ καὶ ἀκριβοῦς γνῶσις τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς γλώσσης, ἣν οὕτω ἀκριβῶς καὶ τελείως ἔμαθεν, ὥστε ἠδύνατο ἀκόπως νὰ στιχορρογῇ ἐπικά καὶ λυρικά ποιήματα, ὅπερ σήμερον ἡμῖν ἐν τοῖς

ΜΑΡΓΑΡΙΤΗΣ ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΗΣ

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ΕΡΓΑΝ
ΔΙΕΥ

χρόνοις τῆς ἀσυγγνώστου παραμελήσεως καὶ ἀπηνοῦς παρὰ τινων διώξεως τῆς ἐθνικῆς γλώσσης, ἐμποιεῖ ἀληθῆ κατάπληξιν. Μαθητῆς δ' ἔτι ὢν ἐξεδήλωσε ζωηρὰ καὶ θερμὰ τὰ φιλοπάτριδα συναισθήματα, διότι ἱδρυσεν ἐν Κων)πόλει τὴν Ἀδελφότητα τοῦ γενεθλίου χωρίου Μηχανιώνας ἐπικληθεῖσαν «Πρόοδον», ἣν ἠῦρυνεν ὕστερον εἰς Κυζικινὴν Ἀδελφότητα, σκοπὸν προτιθεμένην τὴν ἱδρυσιν καὶ διοργανώσιν σχολείων καὶ παρθεναγωγείων ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Κυζίκου.

Περαιτώσας ἐν Κων)πόλει τὰς ἐγκυκλίους σπουδὰς ἦλθεν εἰς Ἀθήνας καὶ φοιτητῆς ἐνεγράφη τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς, ἐν ἣ ἐδίδασκον κοσμοῦντες τὸ Πανεπιστήμιον ἄλλοι τε ἐπιφανεῖς καθηγηταὶ καὶ ὅτι καὶ ὁ σοφὸς ἐλληνοιστῆς Φίλιππος Ἰωάννου, ἐμεσουράνει δὲ τότε ἐν τῷ φιλολογικῷ στερεώματι τηλαυγῆς τοῦ Κόντου ὁ χρυσοφεγγῆς ἀστήρ. Ὑπὸ τοῦ ἀοιδίμου γραμματικοῦ, οὗ ἐγένετο μαθητῆς προσφιλέστατος καὶ οἰκειότατος, ἠσκήθη ἔτι μᾶλλον περὶ τὴν ἐλληνικὴν γλῶσσαν καὶ ἐδιδάχθη γὰ ἀπολαύη τῆς ὑπερόχου χάριτος καὶ τοῦ ἀμυθῆτου κάλλους τοῦ ἀττικοῦ λόγου, οὗ γνώστης ἀπέβη ἀκριβοῦς καὶ χειριστῆς ἀπαράμιλλος. Παρεσκευασμένος λοιπὸν ἄριστα περὶ τὴν ἐλληνικὴν γλῶσσαν καὶ φιλολογίαν ἐπέμφθη ὑπ' εὐμούσου καὶ φιλογενοῦς ἀνδρός, τοῦ ἀοιδίμου Μενελάου Νεγροπόντου, συσταθεὶς ὑπὸ τῶν οἰκείων καθηγητῶν εἰς Γερμανίαν, ὅπως σπουδάσῃ τὴν Φιλοσοφίαν. Ἐν τῷ τελεστηρίῳ ἐκείνῳ πάσης ἐπιστημονικῆς παιδεύσεως, μάλιστα δὲ τῆς φιλοσοφικῆς, ἐμυήθη ὁ φιλόπονος νεαρὸς Ἕλληνας τὰ δυσσύμβλητα τῆς αὐστηραῆς ἐπιστημονικῆς μεθόδου μυστήρια ὑπὸ τοῦ σεμνοῦ ἀρχιμύστου καὶ ἐνθέου ἱεροφάντου τῆς φιλοσόφου ἱστοριογράφου Ἐδουάρδου Zeller, ὅστις ἐπέιχε τῷ εὐγνώμονι μαθητῇ τὴν αὐτὴν ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ θέσιν, ἣν περ ἐν τῇ φιλολογίᾳ ὁ ἰσάξιός ἐκείνου Κωνσταντῖνος Κόντος ὁ σοφὸς τοῦ Βερολίνου καθηγητῆς ἐτίμησε δικαίως καὶ ἠγάπησεν ἐπαξίως τὸν Ἕλληνα σπουδαστὴν, ὅστις ἀείποτε διετήρησε καὶ διατελεῖ ἔτι ζωηρὰν ἔχων καὶ προσφιλῆ τὴν ἀνάμνησιν τοῦ διδασκάλου καὶ τῆς οἰκειοτάτης ἅμα καὶ ἀνυσιμωτάτης ἐκείνου ἀναστροφῆς. Ἡ διδασκαλία τοῦ Zeller ὤξυνε τὴν κριτικὴν δύναμιν καὶ ἐπόρισε τὴν γνῶσιν τῆς ὀρθῆς καὶ ἀπηκριδωμένης μεθόδου τῆς ἐπὶ τῇ βάσει τῶν πηγῶν ἀνιχνεύσεως τῶν παντοίων φιλοσοφικῶν θεωριῶν καὶ

τὴν ἀποφυγὴν συγκύσεως διαφόρων δοξασιῶν. Τῆς δ' ἐπιστημονικῆς συγκροτήσεως καὶ τῆς ἐρευνητικῆς ἰκανότητος μαρτύριον κάλλιστον προήνεγκεν ὁ Μ. Εὐαγγελίδης διατρέδων ἐν Γερμανίᾳ, ὅτε τῷ 1882 ἐξέδωκε γερμανιστὶ περισπούδαστον πραγματείαν περὶ τῶν πηγῶν τοῦ περὶ Φύσεως ἀνθρώπου βιβλίου τοῦ Νεμεσίου (Zwei Kapitel aus einer Monographie über Nemesius und seine Quellen), ἀπρχὴν ταύτην μακρᾶς καὶ ἀξιολόγου ἐπιστημονικῆς ἐργασίας.

Ἀρτιώτατα περὶ τὴν φιλοσοφίαν συγκεκροτημένος καὶ προσέτι οἰζύτατος ἐν ἐαυτῷ ἔχων τὸ κέντρον πρὸς ἐπιστημονικὴν δράσιν καὶ φιλοσοφίαν ἐπέπληθη εἰς Ἀθήνας τῷ 1883. Ἐπέπληθη ἐμπλεως χρηστῶν ἐλπίδων, ὅτι θὰ εὐίσκε τὸ πατριὸν ἔδαφος πρόσφορον εἰς ὁμαλὴν ἐπιστημονικὴν ἐργασίαν καὶ ὅρους εὐμενεῖς πρὸς ἀπερίσπαστον εἰς τὴν φιλοσοφίαν ἀφοσίωσιν. Καὶ δὲν εἶδε μὲν εὐθὺς τὰς ἐλπίδας δικαίουμένας, διότι πολλὰ τότε παρενεδλήθησαν δυσχέρεια καὶ δυσκολία, ἀλλ' εὐθαρσῆς ὢν καὶ ἤκιστα ἐνδοτικὸς πρὸς τὰ προσκόμματα ἐξηκολούθησεν εὐτολμος καὶ εὐελπὶς τὰς προσφιλεῖς αὐτῷ φιλοσοφικὰς μελέτας ἐξαγγέλλων τάδε τὰ σοφὰ καὶ βαθυγνώμονα ῥήματα. «Δὲν πρέπει νὰ κρίνωμεν περὶ τῆς ἀξίας τῆς ἐπιστήμης ἐκ τῆς ἐκτιμήσεως, ἣν ἀπονέμει αὐτῇ ἡ καθ' ἡμᾶς γενεά, ἣτις ἀπὸ πολλοῦ κλυδωνίζεται ἀνερμάτιστος καὶ ἄνευ πηδαλίου. Ἡ γνώμη αὐτῆς οὐδεμίαν ἀξίωσιν ἐπὶ λογικῆς ἀξίας καὶ ἀληθείας δύναται νὰ ἐγείρη. Αὕτη δύναται νὰ φρονῆ περὶ φιλοσοφίας ὅ,τι δῆποτε, ἡ φιλοσοφία δ' ὅμως ἐστὶ καὶ θὰ διχμεῖνη ἐς αἰὲ τὸ θεμέλιον πάσης διανοήσεως καὶ πράξεως· ἐξ αὐτῆς θὰ ἐξαρτᾶται ἡ τύχη τῶν ἐθνῶν καὶ ἡ εὐδαιμονία τοῦ καθ' ἕκαστον ἀνθρώπου. Τὰ θεραπεύοντα αὐτὴν ἔθνη θὰ ἐπιπνέωσιν αἰείποτε ἐν τῷ ἀπεράντῳ αἰῶνι, ὡς τὸ πνεῦμα τῆς Ἀγίας Γραφῆς ἐπὶ τῆς ἀδύσσου, οἱ δὲ καταφρονῆται αὐτῆς κτηνωδῶς δουλεύοντες τῇ ὕλῃ καὶ ἐξαφνιζόμενοι ἄϊστοι καὶ ἄπυστοι θὰ κεῖνται ὡς τὰ τῆς χλοερᾶς βοτάνης θρέμματα. Ἀλλὰ μὴ ἀποβάλλωμεν τὸ θάρρος ἐκ ταύτης τῆς ἀφιλοσόφου τάσεως τῆς ἡμετέρας γενεᾶς. Ἡ πρὸς τὴν φιλοσοφίαν κλίσις ἐστὶ χαρακτήρ ἴδιος τοῖς Ἕλλησιν. «Οἱ Ἕλληνες σοφίαν ζητοῦσιν», ἔλεγεν ὁ Πλάτων τῆς χριστιανικῆς θρησκείας. «Τὸ φιλομαθὲς ἐστὶ τοῦ Ἕλληνος χαρακτήρ», ἔλεγεν ὁ Παῦλος τῆς ἑλλην-

νικῆς φιλοσοφίας. « Ἡ θεωρία τὸ ἴδιον καὶ ἄριστον », ἐκήρυττεν ὁ Ἀριστοτέλης « φιλοσοφεῖτε μᾶλλον ἢ ἀναπνεῖτε », ἦτο τὸ παρακείμενον καὶ τὸ ἱερὸν σύμβολον τῶν πατέρων ἡμῶν. Ἀδύνατον νὰ ἀρνηθῆ τὸ ἐλληνικὸν ἔθνος τὴν φύσιν αὐτοῦ· αὐτῇ πάλιν ἢ ἀκολουθήσῃ, αὕτη δὲ καὶ μόνῃ ἢ σῶσῃ ἡμᾶς ἀπὸ τῆς ἐνεστώσης βαναυσουργίας». Γοιαύτην λοιπὸν ἔχων περὶ τῆς φιλοσοφίας ὀρθὴν γνώμην καὶ συνειδῶς ὅτι ἡ ἀποστολὴ αὐτοῦ ἦτο ὑψηλὴ καὶ μεγάλη ἐξηκολούθησεν ἐνδελεχῆ τὴν ἐπιστημονικὴν ἐργασίαν, ἧς νέος καρπὸς ὠριμώτατος ἐπεφάνη τῷ 1885 ἢ « Ἱστορία τῆς θεωρίας τῆς γνώσεως », ἐν ᾗ περισπουδᾶστω συγγράμματι πρῶτος αὐτὸς ἐν συνεχείᾳ διαλαμβάνει περὶ τῆς ἀναπτύξεως τῆς γνωσιολογίας τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων φιλοσόφων μέχρι τοῦ Σωκράτους. Διερευνᾷ δηλαδὴ κατὰ τὰς πηγὰς μετ' αὐστηρᾶς ἐπιστημονικῆς μεθόδου καὶ θαυμαστῆς ἀγχινοίας τὸν τρόπον, καθ' ὃν οἱ φιλόσοφοι ἐκεῖνοι ἐπεχείρησαν νὰ ἐπιλύσωσιν ἐν συναφείᾳ πρὸς τὰς ὄντολογικὰς αὐτῶν ἀρχὰς τὸ σπουδαιότατον πρόβλημα τῆς ἀρχῆς καὶ τῶν ὁρίων τῆς γνώσεως.

Ἐν ἔτος ὕστερον, τουτέστι τῷ 1886, ἐξέδιδεν ὁ Μ. Εὐαγγελίδης τὸ « Α' τεῦχος τῶν Φιλοσοφικῶν Μελετημάτων », ἐν ᾗ περιέχονται πλείστου λόγου ἄξια φιλοσοφικὰ μελέται καὶ πραγματεῖαι, οἷον Περὶ τῶν Ἑλλήνων προδρόμων τοῦ Δαρβίνου, Περὶ τοῦ Ἰσλαμισμού καὶ τῆς ἐπιστήμης. Περὶ τοῦ περὶ ἀπείρου τὸ μέγεθος λόγου τοῦ Ζήνωνος. Ἡ τελευταία δ' αὕτη ἐν ἀγαστῇ χάριτι καὶ ἀμέμπτῳ ἀττικῷ λόγῳ συντεταγμένη μελέτη εἶναι πασιφανέστατον μαρτύριον τῆς ἰσχυρᾶς διανοήσεως καὶ τῆς εὐστόχου κριτικῆς δυνάμεως τοῦ συγγραφέως. Διότι διορθῶν εὐφυῶς καὶ πειστικῶς τὸν παρὰ Σιμπλικίῳ φερόμενον λόγον τοῦ Ζήνωνος, τὸν ἀποδεικνύοντα τὰ πολλὰ ἄπειρα τὸ μέγεθος, καὶ ἐλέγχων ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ τοῦ χωρίου διὰ λόγων ἰσχυρῶν καὶ ἀδιασείστων τὰς γνώμας σφωτάτων Γερμανῶν ἐρευνητῶν, τοῦ τε Ἐγέλου, τοῦ μεγάλου ἐκείνου φιλοσόφου, καὶ τοῦ Riiter καὶ τοῦ Brandis καὶ τοῦ Zeller, ἀποκαθίστησι διὰ μικρᾶς μεταβολῆς τοῦ κειμένου τὸν ἀληθῆ Ζηνώνειον κατὰ τῶν πολλῶν λόγον καὶ προστίθησι νέον ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς τοῦ Ζήνωνος φιλοσοφίας ἐπιχείρημα.

Τῷ δ' αὐτῷ ἔτει, ἐν ᾗ ἐδημοσιεύθησαν τὰ Φιλοσοφικά Μελε-

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠ. ΚΑΘΗΜΕΡΟΝ

ΜΑΡΓΑΡΙΤΗΣ ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΗΣ

ΩΣ ΤΕΛΕΙΟΦΟΙΤΟΣ ΤΗΣ ΜΕΓΑΛΗΣ ΤΟΥ ΓΕΝΟΥΣ ΣΧΟΛΗΣ

1871

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

τήματα, ἐξεδόθη καὶ ἡ Σύνοψις τῆς Φιλοσοφίας τῶν Ἑλληνῶν κατὰ τὴν περιληπτικὴν ἔκθεσιν τοῦ περιωνόμου Zeller, ἐν ᾧ ἔργῳ ὁ συγγραφεὺς ἀποδίδωσιν εὐστοχώτατα μᾶλλον δ' εἰπεῖν ὑπερβάλλει τὴν χάριν καὶ ἐνέργειαν τοῦ πρωτοτύπου. Οὐ μόνον δὲ ἴδια καὶ αὐτοτελῆ συγγράμματα ἐξέδιδεν ἀλλὰ καὶ παντοίας ἐπιστημονικὰς πραγματείας καὶ ἐπικαίρους πρὸς ἔθνικα ζητήματα διατριβὰς κατεχώριζεν ἐν ἐπιστημονικοῖς καὶ πολιτικοῖς περιοδικοῖς. Τοιχοῦται εὐρίσκονται θαυσιεῖς ἐν τε τῇ Ἀθηνᾷ, τῷ περιοδικῷ τῆς ἐπιστημονικῆς ἐταιρείας, ἧς ὑπῆρξεν ἐκ τῶν κυριωτάτων ἰδρυτῶν καὶ σπουδαιοτάτων μελῶν, καὶ ἐν τῷ ὑπ' αὐτοῦ ἐκδιδομένῳ «Ἐενοφάνει», τῷ περιοδικῷ τοῦ Μικρασιατικοῦ Συλλόγου. Αἱ πραγματεῖαι εἶναι πολλαὶ καὶ περισπύδαστοι, συλλεγόμεναι δὲ θέλουσιν ἀποτελέσει οὐχὶ ὀλίγους τόμους.

Παράλληλος πρὸς τὴν συγγραφικὴν ὁρᾷσιν ἔβαινε καὶ ἡ διδακτικὴ ἐνέργεια τοῦ ἀνδρός· διότι εὐδοκιμήσας καὶ διορισθεὶς τῷ 1885 ὑφηγητῆς τῆς ἱστορίας τῆς φιλοσοφίας ἐδίδασκεν ἐπιμελῶς καὶ τελεσφόρως τοὺς φοιτητὰς πληρῶν παντελῶς τὸ ἐκ τοῦ θανάτου τοῦ οἰκείου καθηγητοῦ ἐπιγενόμενον κενόν.

Ἐξαιρετὰ λοιπὸν ἐπιστημονικὰ ἐφόδια κεκτημένος καὶ σπουδαίαν διδασκτικὴν ἱκανότητα ἐπιδειξάμενος ἦτο ὁ μόνος ὑπ' αὐτῶν τῶν πραγμάτων ἐνδεδειγμένος πρὸς κατάληψιν τῆς χηρευούσης ἑδρας τῆς φιλοσοφίας. Ἀλλ' ἐν τῇ περιστάσει ἐκείνῃ ἡ κακία τῶν ἀνθρώπων παρεσκεύαζε πλείστας δυσχερείας καὶ ἐπέσειε μεγίστους κινδύνους. Εἶναι πεπρωμένον, φαίνεται, ἵνα πολλάκις ἡ τῶν χρηστῶν ἀνδρῶν ψυχικὴ δύναμις καὶ τοῦ ἠθους σεμνότης σκληρῶς δοκιμάζηται καὶ πρὸς τὸ μέγεθος τῶν κωλυμάτων μετρομένη ἰσχυροτέρα καὶ περικαλλεστέρα ἀναφαίνεται. Παρέρχομεθα ὡς ἀκαίρους τῇ παρούσῃ ἑορτῇ τὰς πικρίας, ἃς ὑπέστη ὁ διδάσκαλος, καὶ τοὺς κινδύνους, οὓς ἐκινδύνευσεν. Εἶναι ὅμως πρόδηλον καὶ καταφανὲς ποίαν ἀληθῶς ἀξίαν δύναται νὰ ἔχωσιν οἱ πρὸς τὴν ἐπιστήμην ἀσχημονοῦντες καὶ τὴν θεῖαν ἀλήθειαν πρὸς τὰ προσωπικὰ πάθη συγχέοντες. Τύχη δ' ὅμως ἀγαθῇ, τὸ δίκαιον ἐπεκράτησε καὶ ἐκλεχθεὶς ὑπὸ τῆς φιλοσοφικῆς Σχολῆς διωρίσθη ἐπ' ἀγαθῷ τῆς ἐπιστήμης τακτικὸς καθηγητῆς ὁ ἡμέτερος διδάσκαλος. Ἐκτοτε διετέλεσε διδάσκων ἀκαταπόνητος ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ δίκην σε-

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΥΑΓΓΕΛΙΑΣ

ΜΑΡΓΑΡΙΤΗΣ ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΗΣ

ΩΣ ΦΟΙΤΗΤΗΣ ΕΝ ΛΕΙΨΙΑ.

1879

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

μνοῦ ἱεροφάντου μυῶν τοὺς φιλομαθεῖς σπουδαστὰς τὴν θειοτάτην
 τῶν μαθήσεων καὶ θέσποιναν τῶν ἐπιστημῶν, τὴν φιλοσοφίαν καὶ
 τὴν ἱστορίαν αὐτῆς, μέχρι οὗ ὁ ἰσχύων ἤδη ἀτυχῶς περὶ ὀρίου
 ἡλικίας λεγόμενος νόμος ἀπεστέρησε τὸ Πανεπιστήμιον πρὸ δύο
 ἐτῶν τῆς γονιμωτάτης καὶ καρποφόρου διδασκαλίας τοῦ σοφοῦ
 καθηγητοῦ. Ὅτι δὲ κατὰ πάντα λόγον ὠφελιμωτάτη ὑπῆρξεν αὐτοῦ
 ἡ διδασκαλία, τοῦτο ἦτο ἐπακολούθημα τοῦ μεθ' οὗ ἐδίδασκεν ἱεροῦ
 ἐνθουσιασμοῦ, τῆς ἀπηκριβωμένης τῶν πραγμάτων γνώσεως καὶ
 ἀπλῶς εἰπεῖν πᾶσιν τῶν περικουσουσῶν τὸν ἄνδρα φυσικῶν καὶ
 ἐπικτήτων ἀρετῶν. Διότι τὸν σοφὸν ἡμῶν διδάσκαλον διακρίνει
 διάφορα βαθύφρων καὶ ἰσχυρὰ, δυναμένη εὐχερῶς νὰ ἐμβαθύνῃ εἰς
 τὰ λεπτότατα καὶ δυσχερέστατα τῆς ἐπιστήμης ζητήματα. Γόνιμος
 καὶ εὐρῶστος νοῦς, διαυγῆς καὶ καθαρὰ ἀντίληψις, βαθεῖα καὶ ὀρθὴ
 κρίσις, στερρὰ καὶ ἀσφαλῆς μνήμη, μελισταγῆς καὶ καταπλήττουσα
 εὐγλωττία, ἐνὶ λόγῳ πᾶσαι αἱ τῆς διανοίας ἀρεταὶ ἐν ἀγαστῷ καὶ
 ἑναρμονίῳ συνδυασμῷ ἐνυπάρχουσαι ἀνέδειξαν αὐτὸν εὐλόγως ὑπέ-
 ροχον μὲν ἐρευνητὴν καὶ ἐξηγητὴν τῶν ἀρχαίων τε καὶ νεωτέρων
 φιλοσοφημάτων, ἀπαράμιλλον δὲ διδάσκαλον τῆς ὑψηλῆς καὶ θει-
 οτάτης ἀλλ' ἅμα καὶ δυσχερεστάτης ἐπιστήμης. Εἰς τὰς δυσνοήτους
 ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ ἐννοίας καὶ τὰ περίπλοκα ζητήματα βαθύτατα
 εἰσεχώρησε καὶ ἀκριβέστατα κατενόησε καὶ κτήματα τῆς διανοίας
 διαρκῆ καὶ παραμόνιμα κατέστησεν. Ὅποσον δὲ ἀκριβῶς καὶ τε-
 λείως κατεῖχε καὶ αὐτὰ τὰ δυσπρόσιτα καὶ δυσχερέστατα τῆς φι-
 λοσοφίας ζητήματα, γίνεται εὐδῆλον ἐκ τῆς σαφειστάτης ἐν τῇ δι-
 δασκαλίᾳ παραστάσεως καὶ τοῦ ζωηροτάτου εἰκονισμοῦ. Διότι προ-
 δήλως ἐκεῖνα τις μόνον δύναται ὀρθῶς νὰ παραστήσῃ καὶ ἀκριβῶς
 διατυπώσῃ, ἅτινα αὐτὸς παντελῶς κατανοεῖ καὶ ἐπίσταται. Ἐν
 τούτῳ δὲ κατ' ἐξοχὴν κεῖται ἡ ἀπαράμιλλος τοῦ ἀνδρὸς δύναμις καὶ
 δυσέφικτος ἰκανότης· τὰ δυσσύμβλητα ὡς τὰ πολλὰ τῆς φιλοσοφίας
 ζητήματα, ἅτινα τέως ἀσαφῶς διατυπούμενα καὶ σκοτεινῶς παριστά-
 μενα ἐνεποιοῦν τοῖς ἀκροαταῖς τὴν δυσφορίαν καὶ τὴν ἐντεῦθεν οὐχί
 σπανίως προῖοῦσαν ἀδιαφορίαν. Τὰ ζητήματα ταῦτα μετὰ τόσης ἐναρ-
 γείας καὶ σαφηνείας, ὑπερόχου χάριτος καὶ ποιητικῆς εὐμελείας ὑπὸ
 τοῦ διδασκάλου ἡμῶν ἐξετίθεντο, ὥστε νὰ νοῶσιν αὐτὰ καὶ οἱ
 ὄλως ἀπαράσκευοι τῶν ἀκροστών καὶ οἱ οὐχὶ οἰκείως ἐτι πρὸς τὰς

φιλοσοφικὰς ἐννοίας ἔχοντες νέοι σπουδασταί. Εἰς τοῦτο σφόδρα συνεβάλλετο καὶ ἡ ὡς θεῖον δῶρον προσυπάρχουσα τῇ ἀνδρὶ τοσαύτη τοῦ λόγου εὐροια καὶ χάρις, ὅση πάνυ ὀλίγοις ὑπὸ τῆς φύσεως ἐδόθη. Φωνὴ εὐηχος καὶ ἡχηρά, ἀπαγγελία εὐκρινῆς καὶ περιπαθῆς, λέξις ἀπηκριβωμένη καὶ εὐθὺ εἰς τὰς ὑψηλὰς ἐννοίας ἄγουσα ἐπείλκοντο θαυμαστὸν ὅσον τοὺς ἀκροατὰς καὶ οἶονεὶ δεδουλομένους ἀνύψουν εἰς τὰ ὑπὲρ τόπον καὶ χρόνον ἡρμένα νεερά βασιλεία. Τὴν μεγάλην ἐπιβολὴν καὶ θεσπεσίαν τοῦ διδασκάλου δύναμιν συνησθάνοντο μάλιστα οἱ νεόμυστοι τῆς φιλολογίας φοιτηταί, οἵτινες ὑπὸ τῆς θελκτικῆς καὶ ἐπαγωγοῦ διδασκαλίας κατακηλούμενοι καὶ ἐκ τῶν χειλέων τοῦ σοφοῦ καθηγητοῦ ἐκκρεμάμενοι κατενόουν εὐθύς, ὡς ἀληθῶς, τὴν γοητείαν τῆς ἐπιστήμης καὶ τὴν ἀξίαν τῆς μητρὸς τῶν ἐπιστημῶν. Ποσάκις οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ δὲν ἐμακαρίσαμεν ἡμᾶς αὐτούς, ὅτι τοιούτου κατὰ θεῖαν μοῖραν ἐτύχομεν διδασκάλου, ὑφ' οὗ χειραγωγηθέντες ἠδυνήθημεν νὰ προσπελάσωμεν εἰς τὴν φιλοσοφικὴν διανόησιν τῶν τε προγόνων καὶ τῶν ἐκείνοις ἐπακολουθησάντων νεωτέρων φιλοσόφων. Ὡς θείας ὄντως πανδαισίας ἀπέλαυον οἱ τὴν αἴθουσαν τῆς παραδόσεως πληροῦντες πασῶν τῶν Σχολῶν φοιτηταὶ καὶ πολυάριθμοι ἄλλοι λόγιοι τῆς ἐπιχαρίτου καὶ σοφῆς διδασκαλίας, ἧτις ἀπὸ τῶν ἀπλουστέρων καὶ ὀμαλωτέρων ἐπὶ τὰ συνθετώτερα καὶ δυσκολώτερα χωροῦσα δὲν παρείχεν ἀπλῶς πληθὺν κεχωρισμένων ἀπ' ἀλλήλων νοημάτων, ἀλλὰ σειρὰν ἐννοιῶν ἀλληλουχουμένην καὶ ἐνιαῖόν τι ὅλον καὶ μεθοδικὸν ἀπαρτίζουσαν. Τοιαύτη ἐπαγωγικὴ καὶ εὐμέθοδος ἀκαδημεικὴ διδασκαλία ἦτο εὐλογον ὅτι ἀδιάπτωτον τὴν προσοχὴν τῶν ἀκροατῶν συνεῖχε καὶ σφοδρὰν τὴν πρὸς αὐτοτελεῆ διανόησιν ὄρμην διήγειρε. Βαθύτατα δὲ συναισθανόμενοι τὴν ἐξ οὕτω σοφῆς καὶ θελκτικῆς διδασκαλίας προσγιγνομένην ὠφέλειαν οἱ παμπληθεῖς ἀκροαταὶ ἀπήρχοντο πολλῶ βελτίους ἑαυτῶν πλήρεις μὲν θαυμασμοῦ καὶ ἀγάπης πρὸς τὴν οὐρανίαν καὶ φωτοδόλον ἐπιστήμην, τὴν διαπτύσσουσαν τὰ βαθυγνώμονα τῶν μεγαλοφυῶν ἀνδρῶν διδάγματα, ἔμπλεοι δὲ τιμῆς καὶ θαυμασμοῦ πρὸς τὸν ἄνδρα, ὅστις ἦτο δεξιώτατος ἐρμηνευτῆς καὶ ἀπαράμιλλος διαφωτιστῆς τῶν ὑψηλῶν διανοημάτων καὶ θαυμασίων φιλοσοφημάτων. Ἄλλ' ἡ τιμὴ αὕτη καὶ ὁ σεβασμὸς τῶν φοιτητῶν ταχέως μετεβάλλετο εἰς

ἀληθῆ λατρείαν, καθορώντων τὸν θερμὸν καὶ ἀδιάλειπτον τοῦ διδασκάλου πρὸς ἐπίδοσιν αὐτῶν ζῆλον καὶ τὴν πατρικὴν στοργήν. Διότι ὁ εὐγενῆς καὶ φιλανθρωποτάτων συναισθημάτων ἐμφορούμενος σοφὸς καθηγητὴς δὲν ἤρκεῖτο εἰς τὴν ἀπὸ τῆς ἔδρας διδασκαλίαν, ἀλλὰ καὶ κατ' ἰδίαν εὐπρόσιτος αἴπειτα τοῖς πᾶσιν ὧν προθύμως καὶ μετὰ χαρᾶς ἐδοῆθει τοὺς ἀπορίαν τινὰ ἐπὶ τῶν φιλοσοφικῶν θεμάτων ἔχοντας φοιτητὰς καὶ παρῆχεν αὐτοῖς διὰ τῆς εὐρυτάτης παιδείας καὶ σπανίας πολυμαθείας ἄμεσον καὶ ταχεῖαν τὴν λύσιν τῶν ἐκάστοτε προβαλλομένων ζητημάτων. Πρὸς τοὺς προσερχομένους πρὸς αὐτὸν πατρικῶς προσεφέρετο καὶ οἰκειότατα διελέγετο περὶ παντοίων ἐπιστημονικῶν καὶ ἔθνικῶν ζητημάτων καὶ ἐν πάσῃ διαλέξει ἀρίδην καὶ καταφανῆς ἐγένετο ἔνθεν μὲν ἢ τῇ πολυμαθείᾳ προσυπάρχουσα βαθύνοια καὶ κριτικὴ δύναμις, ἔνθεν δὲ ἢ θερμοτάτῃ φιλογένεια καὶ ἔνθεος φιλαλληλία. Ἡ ἐν πάσῃ ὁμιλίᾳ ἐπανθοῦσα προσήνεια καὶ ἀγαθότης, μελιχιότης καὶ εὐπροσηγορία, εὐγένεια καὶ φιλανθρωπία, ἀπλότης καὶ μετριοφροσύνη καὶ ἡ ἄλλη πᾶσα τοῦ ἀνδρὸς ἀρετὴ ἐγοήτευεν εὐθὺς καὶ ἐδέσμευεν ὅλως τὸν ἐπισκέπτην καὶ κατέλειπον τῇ ψυχῇ ἄληστον τὴν παρὰ τῷ διδασκάλῳ διατριβήν, ἐξ ἧς εὐγνώμων ἀπήρχεται ἕκαστος πλεῖστα κομίζων καὶ σπουδσιότατα διδάγματα. Ὁ ἐκ τῆς ἀκαδημεικῆς διδασκαλίας ἢ τῆς κατ' ἰδίαν μετὰ τοῦ σοφοῦ καθηγητοῦ ἀναστροφῆς ἀπερχόμενος ἐθαύμαζε πρὸς τοῖς ἄλλοις τοῖς περικοσμοῦσι τὸν ἄνδρα προτερήμασι καὶ τὴν περὶ τῆς ἐπιστημονικῆς ἐπιδόσεως καὶ προκοπῆς τοῦ σπουδαστοῦ σύντονον μέριμναν καὶ ἀδιάλειπτον αὐτοῦ φροντίδα. Διότι καὶ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ καὶ ἐκτὸς αὐτοῦ οὐδέποτε ἐπαύετο παρορμῶν τοὺς νέους ἐπὶ τὴν ἐνδελεχῆ καὶ ἀκριβῆ μελέτην τῆς φιλοσοφίας, μάλιστα δὲ τὴν σπουδὴν τῶν ἀρχαίων φιλοσοφημάτων καὶ ταύτην ἐξ αὐτῶν τῶν πηγῶν γινομένην. Εἶχε δηλαδὴ τὴν πάνυ ὀρθὴν γνώμην καὶ ταύτην ἐμφαντικῶς ἐξῆρεν, ὅτι ἐκ μόνῃς τῆς φιλολογικῆς διακριδύσεως καὶ τελείας κατανοήσεως τῶν ἀρχαίων συγγραμμάτων δυνάμεθα νὰ προέλθωμεν εἰς τὴν ἀκριβῆ γνῶσιν τῶν φιλοσοφικῶν συστημάτων τῶν δαιμονίων ἐκείνων ἀνδρῶν, οἵτινες ὡς τηλαγεῖς ἀστέρες ἐν τῷ πνευματικῷ τῆς Ἑλλάδος στερεώματι διαλάμπαντες πᾶσαν τοῦ ἐπιστητοῦ τὴν χώραν κατηύγασαν. Ταυτὰ δὲ παραινῶν καὶ συμβουλεύων.

ἀπέτρεπε τούς φιλομαθεῖς νέους ἀπὸ τῆς ἀταλαιπώρου καὶ ἀβασανίστου ἀλλοτρίων γνώμων παραδοχῆς καὶ τῆς τυφλῆς εἰς ξένα συγγράμματα πίστεως, ἧτις οὐχὶ σπανίως δύναται νὰ παρασύρῃ εἰς πλημμελῆ καὶ ἡμαρτημένα συμπεράσματα. Διότι προσφυῶς καὶ εὐστόχως ὑπεδείκνυεν ὅτι ἀλλοεθνεῖς ἐπιστήμονες, σοφοὶ ἄλλως ὄντες, οὐχὶ ὀρθῶς οὐδὲ καθ' ἑλληνικὸν τρόπον ἐπιλαμβάνονται τῶν εἰς τὴν ἀρχαίαν φιλοσοφίαν ἀναγομένων συστημάτων, ἀλλὰ νεωτέρων διανοημάτων ἐχόμενοι καὶ ὑπὸ μεταγενεστέρων δοξασμάτων παραγόμενοι ὑποβάλλουσιν ἐνίοτε εἰς τὰς παλαιὰς νεωτέρας θεωρίας ἢ καὶ ἰδίαις αὐτῶν εἰκοτολογίας. Παρεκελεύετο λοιπὸν ὅπως πάσης ἐξαρτήσεως ἐν τῇ διατυπώσει ἐκάστου ἀρχαίου φιλοσοφημάτος ἀπολυόμενοι ἀρυόμεθα εἰδήσεις ἀμέσως ἐξ αὐτῶν τῶν προγονικῶν κειμηλίων καὶ κατὰ ταύτας δοκιμάζωμεν τὰς παντοίας τῶν νεωτέρων δοξασίας, τὰς εἰς τὴν συμπλήρωσιν τῶν τυχόν ὑπαρχόντων κενῶν συντεινούσας ἢ τὴν διασάφησιν τῶν σκοτεινῶν μερῶν ἀποσκοπούσας. Εὐδηλον δὲ καὶ συμφανὲς ὅτι ὁ τὴν ὀρθὴν ταύτην μέθοδον μετερχόμενος οὐ μόνον προσκτᾶται γνῶσιν τῆς ἀθανάτου ἡμῶν γλώσσης ἀλλὰ καὶ ταχέως ἐθίζεσθαι, ὅπως διανοῆται ἐλευθέρως καὶ κρῖνῃ ὀρθῶς καὶ ἴδια τοῦ νοῦ προϊόντα παράγῃ.

Ταῦτα καὶ τοιαῦτα παρέχων πρόσφορα καὶ ἀνυσιμώτατα διδάγματα καὶ ἀόκνως τὴν ἐπιστημονικὴν ὑποδεικνύων μέθοδον ἐχειρχώγει συντόμως καὶ προῆγε διηνεκῶς τοὺς σπουδαστὰς εἰς αὐτενέργειαν καὶ ἐλευθέραν τῆς κρίσεως κίνησιν. Ὅπόσον δὲ γόνιμος καὶ τελεσφόρος ἀπέδαινεν ἡ τοιαύτη ἐμδριθῆς καὶ ἐνθουσιώδης διδασκαλία, ἀρίδηλον ἐγένετο ἐκ τῶν ἐν τῷ φιλοσοφικῷ φροντιστηρίῳ ἐπιδεικνυομένων ἐκάστοτε ἀξιολόγων πραγματειῶν, ἃς οἱ τῶν φοιτητῶν ἐπιμελέστεροι, ὑποδεικνύοντος τοῦ σοφοῦ καθηγητοῦ, παρεσκεύαζον. Ἐν τῷ εὐδοκίμως καὶ λαμπρῶς λειτουργοῦντι φιλοσοφικῷ φροντιστηρίῳ ἐκρατύνετο τῶν νεομύστων τῆς θείας ἐπιστήμης ἡ διάνοια καὶ εὐγενῆς ἐγεννᾶτο ἡ περὶ τὴν εὔρεσιν τῆς ἀληθείας ἀμιλλα, σφοδρὸς διηγείρετο ὁ πόθος πρὸς σύντονον μελέτην καὶ ἀκριδῆ τῶν παντοίων φιλοσοφημάτων κατανόησιν καὶ ὅξυ κατελείπετο κέντρον ταῖς ψυχαῖς τῶν φιλομαθῶν πρὸς τελείαν ἐπιστημονικὴν συγκρότησιν καὶ παραγωγὴν σπουδαίων καὶ βρῖθος ἐχόντων ἐπιστημονικῶν ἔργων. Ὄντως δὲ ἀξιόλογοι πραγματεῖαι φιλοπό-

νων μαθητῶν τοῦ γεραροῦ καθηγητοῦ ἐπλούτισαν τὴν πενιχρὰν ἡμῶν φιλοσοφικὴν φιλολογίαν καὶ παρέχουσι τὴν ἐλπίδα ὅτι οὐκ εἰς μακρὰν ἀφθόνως θὰ ἀρδευθῆ καὶ γόνιμον θὰ ἀποδῆ τὸ ὑπὸ δυσμενῶν περιστάσεων καταστὰν αὐχμηρὸν νεώτερον ἐπιστημονικὸν πεδῖον.

Οὐχ ἦττον σπουδαία καὶ πολλοῦ λόγου ἀξία τυγχάνει οὕσα ἢ διὰ τοῦ γραπτοῦ λόγου ἐπιστημονικὴ δρᾶσις τοῦ ἡμετέρου διδασκάλου. Ἡ ἐκ τῆς γλαφυρᾶς καὶ ἀριστοτεχνικῆς αὐτοῦ γραφίδος προσγινομένη τοῖς φοιτηταῖς καὶ ἄλλοις λογίοις ὠφέλεια ἦτο οὕτω μεγάλη, ὅπως καὶ ἢ ἀπὸ τῆς διὰ στόματος διδασκαλίας προκύπτουσα. Δαψιλῆ εἶναι καὶ ὑπέροχα τῆς ἀριστοτόκου καὶ γονιμότητος αὐτοῦ διανοίας τὰ γραπτὰ προϊόντα· διότι αἱ πρόσθεν μνημονευθεῖσαι συγγραφαὶ καὶ μελέται, ἔτι δὲ οἱ πολυάριθμοι πανηγυρικοὶ καὶ ἐθνικοὶ λόγοι καὶ αἱ κριτικαὶ καὶ εἰσηγητικαὶ ἐκθέσεις, μαρτυροῦσι σαφέστατα καὶ ἐμφαίνουσι ἐναργέστατα τὸν βαθύνουσαν ἐπιστήμονα, τὸν ἐμβριθῆ συγγραφέα, τὸν δεξιότατον τοῦ καλάμου χειριστήν. Ἄλλ' οἶονεὶ χρυσὴ κορωνὶς καὶ ἀέτωμα κάλλιστον ἐπίκειται τοῦ σεμνοῦ καὶ μεγαλοπρεποῦς συγγραφικοῦ οἰκοδομήματος ἢ διεξοδικῆς ἱστορίας τῆς καθόλου φιλοσοφίας, ἧς καὶ περὶ πολλῶν ἐτῶν συντετελεσμένης εἶναι ἐκδεδομένον—διὰ λόγους ανεξαρτήτους τῆς θελήσεως τοῦ συγγραφέως—μόνον τὸ πρῶτον μέρος, τὸ περιέχον τὰ ἀρχαιότατα τῶν Ἑλλήνων φιλοσοφήματα μέχρι τοῦ Πλάτωνος. Πάντως τὸ ὅλον ἔργον θὰ εἶχε προσέλθει εἰς φῶς, ἂν ἐπεδεικνύετο, ὡς ὠφελεν, ὑφ' ἡμῶν τῶν ἐπὶ πατραγαθία δικάως σεμνυνομένων νεωτέρων Ἑλλήνων μελῶν πρὸς τὰ φιλοσοφικὰ ἔργα προσοχὴ καὶ ἐξεῶδηλοῦτο ἢ προσήκουσα τιμὴ πρὸς τὴν ὑψίστην καὶ θειοτάτην ἐκείνην ἐπιστήμην, ἣν οἱ ἀρχαῖοι εἰς τὴν ἀίδιον τοῦ ἀληθοῦς καὶ ἀγαθοῦ καὶ καλοῦ χώραν ἐξαρϋέντες ἀθάνατον μὲν καὶ ἀφθιτον ἐδημιούργησαν θαυμαστὴν δὲ καὶ ἔκπαγλον ἀπετύπωσαν. Ἄλλ' εἰ καὶ ὅλη ἢ περὶ ἧς ὁ λόγος διεξοδικὴ καὶ περισπούδαστος συγγραφή δὲν προηνέχθη εἰς φῶς, ὅμως τὰ ἤδη ἐκδεδομένα αὐτῶ ἐπιστημονικὰ ἔργα, ἔτι δὲ αἱ πολυάριθμοι διαλέξεις καὶ οἱ ῥητορικοὶ λόγοι πρόκεινται μνημεῖα ἀθάνατα θαυμαστῆς βαθυνοίας, ὀξυτάτης κρίσεως, ἀγαπῆς μεθοδικότητος, ἐξαιρέτου καὶ δυσερύκτου γλαφυρίας καὶ καλλιρρημοσύνης. Ὁ ἀνά χειρας λαβῶν ἔργον

τοῦ σοφοῦ ἀνδρὸς καὶ μίαν μόνην σελίδα διεξελθὼν θαυμάζει
 μεγάλως τὴν λογικὴν τῶν ἐννοιῶν συνάφειαν καὶ ἄρρηκτον τῶν
 διανοημάτων ἀλλιλουχίαν. Ἀνάλογος δὲ πρὸς τὴν σεμνὴν τῶν
 συγγραφεῶν ὑπόθεσιν εἶναι ἢ τοῦ βιβλίου γνώστου τῆς ἐλληνικῆς
 γλώσσης ἀμεμπτος καὶ ἀκριβοῦς διατύπωσης. Αἱ λέξεις δηλαδὴ πᾶ-
 σαι, εἰς ὧν ὡς διὰ χρυσοῦς κρόκης τεχνηέντως ὑφαίνει τὸν λόγον,
 εἰσὶν ἐπιμελῶς ἐκλεγμέναι καὶ προσφυῶς ἠύρημέναι καὶ ὡς δικυ-
 γεῖς καὶ διαφανεῖς κρύσταλλοι ὑποφαίνουσι τὰ ἀδρᾶ καὶ βαθυγνώ-
 μονα διανοήματα· ἢ δὲ ἐντεχνος καὶ καλλιτεχνικὴ αὐτῶν συμ-
 πλοκὴ καὶ διάταξις ἀπαρτίζουσι τὰς συμμέτρους ἐκείνας καὶ εὐ-
 ρύθμους προτάσεις, αἵτινες ὡς οὐρανία τις ἁρμονία προσπίπτουσαι
 θέλγουσι καὶ κηλοῦσι τὴν ἀκοήν, ἐπιμαρτυροῦσαι τὸ θεῖον καὶ
 ἀφθιτον τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης κάλλος. Ἀλλ' ἢ ἄκρα τοῦ ἀνδρὸς
 φιλολογικὴ μὀρφωσις δὲν ἐμφαίνεται μόνον ἐν τῷ γλυπτῷ καὶ τερ-
 νευτῷ τοῦ λόγου σχηματισμῷ, ἀλλὰ καὶ ὅλως ἐν τῇ θεραπείᾳ καὶ
 προαγωγῇ τῆς παρ' ἡμῖν φιλοσοφικῆς γλώσσης τῆς ἀκριβοῦς καὶ
 ἐλληνοπρεπῶς ἐκφραζούσης νεώτερα διανοήματα. Πάντως δὲν ἀγνο-
 οῦσιν οἱ καὶ ἀκροθιγῶς μόνον ἀψύχμενοι τῆς τῶν νεωτέρων χρόνων φι-
 λосоφίας ὅτι ἢ τῷ χρόνῳ ἐπιγενομένη ἀνέλιξις τῆς ἐπιστήμης καὶ
 τὰ κατὰ τὴν 18ην καὶ 19ην ἑκατονταετηρίδα ραγδαίως διαδεξά-
 μενα ἄλληλα ἐν τῇ Ἑσπερίᾳ φιλοσοφικὰ συστήματα προσεπόρι-
 σαν, ὡς εἰκόσ, πλεῖστον ἐννοιῶν καὶ ἐπιστημονικῶν ὄρων· τούτων ἢ
 εἰς τὴν ἡμετέραν γλῶσσαν ὀρθὴ καὶ ἀκριβοῦς ἀπόδοσις δὲν εἶναι
 πρᾶγμα εὐχερὲς οὐδ' ἔργον τοῦ τυχόντος. Ὅπόσον δὲ δύσκολος
 τυγχάνει οὐσα ἢ ὀρθὴ μεταγλώττισις, μὴνύει ἢ ὑπὸ πολλῶν λογίων
 συχνῇ χρῆσις σφαλερῶν καὶ παρασῆμων λέξεων, ἃς ἢ αὐτοὶ ἔπλα-
 σαν ἢ ὑπ' ἄλλων πλασθείσας παρεδέξαντο ἠκιστα προσέχοντες, ἂν
 τὰ ποιηθέντα ὀνόματα ἔχωσιν ὄντως ἐλληνικὴν ὑφὴν ἢ ἂν δύ-
 νωνται νὰ προσαρμόζωνται πρὸς τοὺς τύπους τῆς ἐλληνικῆς γλῶσ-
 σης. Ἀλλ' ὁ τῆς θείας γλώσσης ἐμπειρότατος καθηγητῆς ἡμῶν
 προσεῖχεν ἀεὶ τὸν νοῦν καὶ ἐποίει τοὺς μαθητὰς προσεκτι-
 κοὺς εἰς τὸν σχηματισμὸν φιλοσοφικῶν ὄρων διδάσκων ὅτι δὲν
 πρέπει εἰκῆ καὶ ἀδασανίστως νὰ παραλαμβάνωμεν ἢ πλάττωμεν λέ-
 ξεις ἀλλ' ὅτι ὀφείλομεν πρὸς ἐκφρασιν τῆς ἐκάστοτε προσπιπτού-
 σης ἐννοίας πρῶτον νὰ ἐξετάζωμεν, ἂν ἀπαντᾷ κατάλληλον ὄνομα

παρά τοῖς ἀρχαίοις συγγραφεῦσιν· ἂν δὲ τοῦτο μὴ συμβαίῃ, τότε νὰ δημιουργῶμεν νέον ὄνομα τοιοῦτον, ὅπερ δὲν θὰ φαίνεται ἐπεισακτον καὶ ἀνελλήνιστον οὐδὲ θὰ ὄξῃ βαρβαρισμοῦ καὶ ξενισμοῦ, ἀλλὰ θὰ ᾖ σύμφωνον πρὸς τοὺς τύπους καὶ κανόνας τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ παρεμφερὲς πρὸς ἄλλα ἑλληνικὰ ὀνόματα, τουτέστι τοιοῦτον, ὅσον καὶ αὐτοὶ οἱ ἀρχαῖοι ἠδύοναντο νὰ δημιουργήσωσιν. Ὅπόσον δ' εὐστοχοὶ καὶ ἐκφραστικαὶ λέξεις δύνανται χάριν νεωτέρων διανοημάτων νὰ σχηματίζονται ὀρθῶς ὑπὸ τῶν οἰκείως ἐχόντων πρὸς τὴν ἀθάνατον γλώσσαν, μαρτυρεῖ τὸ πλῆθος τῶν ἔρων, οὓς ὁ ἡμέτερος καθηγητὴς εἰσηγήσατο.

Τὴν πρὸς τὴν ἐπιστήμην προσενηχθεῖσαν ὑπηρεσίαν καὶ τὰς ἄλλας πάσας ἀρετὰς τοῦ Μαργαρίτου Εὐαγγελίδου προσηκόντως τιμῶντες οἱ καθηγηταὶ τοῦ ἀνωτάτου τοῦδε Πανδιδακτηρίου ἐξέλεξαν αὐτὸν Πρόταριν εἰς τὸ ἀκαδημεικὸν ἔτος 1920 – 1921.

Τι δὲ νὰ εἴπη τις περὶ τῆς δράσεως τοῦ ἀνδρὸς ἐν τῷ ἐτέρῳ ἐκείνῳ πεδίῳ, ἐν ᾧ οὐχ ἦττον μοχθήσας ἐπὶ ἡμισυ καὶ ἐπέκεινα αἰῶνα ἐνεφάνισε καρποὺς ἀδροτάτους καὶ ἀγλαωτάτους; Λέγω τοὺς συνεχεῖς ὑπὲρ τοῦ ἀλυτρώτου Ἑλληνισμοῦ ἄθλους, τοὺς ἀτρύτους ὑπὲρ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας πόρους. Ἀπὸ τῆς παιδικῆς ἔτι ἡλικίας συναισθανθεὶς τοῦ ὄλου Γένους τοὺς ἰσχυροτάτους παλμοὺς καὶ ἐγκλείσας ἐν τῇ φιλοπάτριδι αὐτοῦ ψυχῇ τὰ ἐθνικὰ ἰδεώδη ἀφωσίωσεν ἔκτοτε ἑαυτὸν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν καὶ πραγμάτων αὐτῶν καὶ κατώρθωσε νὰ δημιουργήσῃ τόσα ἔργα, ὅσα οὐδεὶς νὰ ἐπιδείξῃ δύναται. Ἡ δὲ ἱστορία τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος καὶ ἰδίᾳ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας θὰ ἀναγράψῃ τὸ ὄνομα τοῦ σεβαστοῦ ἡμῶν διδασκάλου χρυσοῖς καὶ ἀνεξιτήλοις γράμμασι δι' ὅσα ὑπὲρ τοῦ ἀλυτρώτου Ἑλληνισμοῦ μοχθῶν ἀδιαλείπτως δι' ὄλου τοῦ βίου ὑπερφυῆ καὶ θαυμαστά ἐπέτελεσεν. Ἐννοίαν δὲ τινὰ τῶν πρὸς τὴν πατρίδα ἀτιμῆτων ὑπηρεσιῶν τοῦ Μαργαρίτου Εὐαγγελίδου δύναται νὰ παράσχη ἡ ἐθνωφελὴς δράσις τοῦ Μικρασιατικοῦ Συλλόγου.

Εἰς τὸν Σύλλογον τοῦτον κατώρθωσε διὰ διηνεκοῦς καὶ ὑπερανθρώπου ἐργασίας, εἰς ἣν ἐκάστοτε ἐπεκούρου προθύμως ἱκανοὶ καὶ φιλοπάτριδες ἄνδρες, νὰ συναγάγῃ ὡς εἰς φωτεινοτάτην ἐστίαν πᾶσαν

ΠΡΟΤΟΜΗ ΜΑΡΓΑΡΙΤΟΥ ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΟΥ

(Έργο του κ. Θωμά Θωμοπούλου)

Ε.Υ.Δ της Κ.Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

εἶδῃσιν εἰς τὰς παντοειδεῖς ἀνάγκας παντὸς τόπου μέχρι καὶ τῶν μικροτάτων χωρίων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἀναφερομένην. Οὕτω δὲ κατέστησε τὸν Σύλλογον κάτοπτρον καθαρώτατον ὅλης τῆς κοινωνικῆς καὶ ἐκκλησιαστικῆς καὶ ἐκπαιδευτικῆς καταστάσεως τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, δυνάμενον νὰ παρέχῃ πολλάκις εἰς τὸ ἐπίσημον Κράτος ἀναγκαιοτάτας πληροφορίας καὶ νὰ διαφωτίζῃ τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν περὶ μεγίστων καὶ σπουδαιοτάτων ζητημάτων. Οὐ μόνον δ' ἐγίνωσκε πάντοτε τὰς ἐκάστοτε Μικρασιατικὰς ἀνάγκας ἀκριδέστατα, ἀλλὰ καὶ ἐφρόντιζε νὰ θεραπεύῃ αὐτὰς συντονώτατα. Σύμβολον ἔχων τῆς ἐθνωφελούς ἐργασίας ἱερώτατον τὴν ἐμπέδωσιν τῆς ὀρθοδοξίας καὶ τὴν διάδοσιν τῶν ἐλληνικῶν γραμμάτων κατάρθωσεν, ὅπως δι' ἐξευρέσεως τῶν ἀναγκαίων πόρων ἐκπαιδεύωνται κατ' ἔτος ἱκανοὶ ἐκ Μικρᾶς Ἀσίας νέοι, ἵνα εἰς τὴν ἰδίαν αὐτῶν πατρίδα ἐπανερχόμενοι καθίστανται τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης διδάσκαλοι, τοῦ θείου λόγου κήρυκες καὶ τῶν ἰδανικῶν τοῦ Γένους καλλιεργηταί. Πρὸς ἀνυσιμωτέραν δὲ τοῦ σκοποῦ τούτου ἐπίτευξιν πᾶσαν φροντίδα κατέβαλε καὶ μετὰ πολλοὺς μόχθους τέλος ἐπέτυχεν, ὅπως ἰδρυθῆ ἱεροδιδασκαλεῖον, ὅπερ εὐδοκιμώτατα λειτουργήσαν ἀπέδη φυτώριον ἀρίστων ἱερέων καὶ διδασκάλων. Οὗτοι μετέβαινον εἰς τὰς διαφόρους κοινότητας τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ καθίσταντο ὑπέρμαχοι τῆς τῶν πατέρων θρησκείας, ἐδίδασκον τὰ ἐλληνικὰ γράμματα καὶ ἐκράτουν τὸ ἐθνικὸν φρόνημα. Εἰς τοὺς ἀπύτους λοιπὸν κόπους καὶ τὰς ἀενάους φροντίδας τοῦ γεραροῦ διδασκάλου ὀφείλεται τὸ ὅτι ἡ ἐλληνικὴ γλῶσσα διατηρήθη ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ ἀλώθητος καὶ ἐξηκολούθει ἐπιμελῶς μέχρι τέλους νὰ διδάσκηται. Αὐτὸς ἦτο ὁ προστάτης καὶ κηδεμὼν παντὸς Μικρασιάτου εἰς Ἀθήνας ἐρχομένου καὶ βιοποριστικὸν ἔργον ἐπιζητοῦντος· αὐτὸς ὁ ἀντιλήπτωρ παντὸς δυστυχοῦς καὶ ἐπικουρίαν προσαιτοῦντος· αὐτὸς ὁ χάριν ἐθνικῶν σκοπῶν τὰς ἀλυτρώτους χώρας ἐπισκεπτόμενος, ὁ δι' ὅλης τῆς ἡμέρας καὶ τῆς νυκτὸς ἐργαζόμετος καὶ αὐτὰς ἔτι τὰς οἰκογενειακὰς ὑποθέσεις ἐν δευτέρᾳ μοίρᾳ τιθέμενος. Συνελόντι δ' εἰπεῖν ὁ Μαργαρίτης Εὐαγγελίδης ὑπῆρξεν ἐν τῷ ἐθνικῷ ἐργαστηρίῳ ὁ ἀκαταπόνητος καὶ ἀπαράμιλλος ἐργάτης, ὅστις ἐσφυρηλάτησε χαλυδόνην καὶ ἀκαμπτον τὴν Μικρασιάτιδα ψυχὴν καὶ κατέστησεν αὐτὴν ἱκανὴν, ὅπως καρτερῇ καὶ μὴ ἀπογινώσκῃ πρὸς τὰ ἰσχυρὰ καὶ

ἀπειροπληθῆ ἐμποδίσματα, ὅπως μὴ καταβάλληται ὑπὸ τῶν μυρίων
 δυσχερειῶν καὶ τῶν ἀντιξόων περιστάσεων, ἀλλὰ ἐμμένῃ σταθερὰ καὶ
 ἀδιάσειστος ἐν τῇ πατρίᾳ πίστει καὶ εὐσεδεῖα καὶ ταῖς ἱστορικαῖς
 παραδόσεσι προσδοκῶσα εὐελπὶς τὴν ποθητὴν τῆς λυτρώσεως ἡμέραν.
 Καὶ ἦλθεν ἡ ποθητὴ ἡμέρα καὶ ἡ πολυφίλητος Ἰωνία, ἡ μήτηρ
 τῆς ποιήσεως καὶ τῆς φιλοσοφίας, τῆς τέχνης καὶ τῆς ἐπιστήμης,
 εἶδε περιχαρῆς ἀνατέλλουσαν τὴν λαμπρὰν ἡμέραν τῆς ἐλευθερίας.
 Ἡ ἀνδρεία τοῦ στρατοῦ καὶ τὸ πολύτιμον αἷμα τῶν ἐκλεκτῶν τέκ-
 νων τῆς Ἑλλάδος ἠλευθέρου τὴν παλαιάτου χώραν. Οὐδενὸς Ἑλ-
 ληνος ἡ καρδία ἠδύνατο νὰ μείνῃ κουγκίνητος ἐπὶ τῇ ἐπιτεύξει
 τοιούτων κατορθωμάτων, ὅποια ἀνύψουν τὸ μεγαλῶνυμον ἔθνος
 εἰς τὴν πάλαι τιμὴν καὶ εὐκλειαν καὶ σχεδὸν ἀποκαθίστων τῆς προ-
 νομιούχου ἡμῶν Φυλῆς τὴν περιπόθητον ἐνότητα. Ἀλλ' οὐδενὸς
 ὅμως ἡ καρδία ἠδύνατο καὶ ἐδικαιούτο νὰ σκιρτᾷ τασσον τὰ σκιρ-
 τήματα τῆς χαρᾶς καὶ ἀγαλλιᾶσεως, ὅσον ἡ καρδία ἐκείνου, ὅστις
 ἐκ παιδικῆς ἡλικίας εἰργάσθη καὶ ἔζη μόνον χάριν τοῦ ἀλυτρώτου
 Ἑλληνισμοῦ καὶ τῆς ἀποκαταστάσεως αὐτοῦ. Ὅτε δὲ τὸ συνέδριον
 τῶν νικητῶν Συμμάχων τῶν διακηρυττόντων μεγαλοστόμως ὅτι
 ἀγωνίζονται μετ' ἐθελουσίας ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας καὶ τῶν δικαιο-
 μάτων τῶν λαῶν ἔμελλε νὰ διαγράψῃ τὰ ὄρια καὶ ἀπονεῖμῃ, ὡς ἐπι-
 στεύομεν, ἐκάστῳ ἔθνει τὸ δίκαιον, τότε δὴ τότε ὁ φιλογενέστατος
 καὶ ἐνθουσιώδης ἡμῶν διδάσκαλος πάσας αὐτοῦ τὰς δυνάμεις ὡς καλ-
 λιφεγγεῖς ἀκτῖνας εἰς μίαν ἀγλήεσαν καὶ φωτοδόλον ἐστίαν συνεχέν-
 τρωσε. Πᾶσαν ἐποιήσατο σπουδὴν καὶ πάντα ἐπόνησε πόνον, ὅπως
 καταδείξῃ ἐναργῶς εἰς τοὺς ὑπὲρ τῶν ὑψηλῶν καὶ θείων τῆς Ἑλευθε-
 ρίας ἀρχῶν προσποιουμένους ὅτι ἀγωνίζονται Συμμάχους, οἳ καὶ
 ἡλίκα ἦσαν τοῦ πολύτλαντος Ἑλληνισμοῦ τὰ ἀπαράγραπτα δίκαια,
 τὰ ὑπὸ τρισχιλετοῦς ἱστορίας καὶ ἀμυθήτων παθημάτων καὶ εὐγενῶν
 ἀγώνων περιτράνως μαρτυρούμενα. Καὶ εἰργάζετο ἀκαταπόνητος ἡμέ-
 ρας καὶ νύκτας ἐβαθῶς τῶν ἐθνικῶν ζητημάτων γνώστης σοφὸς καθη-
 γητὴς καὶ πρόεδρος πολλῶν Συλλόγων καὶ τῆς Κοινῆς τῶν ἀλυτρώτων
 ἐπιτροπείας, ὅπως ἐπικουρῇ τῷ ἔργῳ τῆς Κυβερνήσεως καὶ διαλαλῇ
 εἰς τοὺς ὑποτιθεμένους δικαίους καὶ ἀπροκαταλήπτους κριτὰς τὰ
 ἀδιάσειστα τοῦ Ἑλληνισμοῦ δίκαια. Ἐκπρεπὲς καὶ ἐκπαγλὸν μνη-
 μεῖον συνηγορίας τῶν ἐλληνικῶν δικαίων καὶ σοφῆ ὑπόμνησις τῶν

ὑπὲρ τῆς ἀνυψώσεως τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως πολυάθλων καὶ καλλι-
 λινίκων ἀγώνων τῆς ἐλληνικῆς φυλῆς πρόκειται τὸ ἐν καιρῷ εἰς τὸ-
 μον ἐκδοθὲν καὶ πανταχόσε τοῦ ἡμερωμένου κόσμου διαδοθὲν «Ἑπί-
 μνημα περὶ τῶν δικαιωμάτων καὶ παθημάτων τῶν ἐστιῶν τοῦ πολι-
 τισμοῦ Μικρᾶς Ἀσίας καὶ Θράκης». Ἐν τούτῳ ὁ τῆς πατρίουτε καὶ
 τῆς καθολικῆς ἱστορίας βαθύς ἐρευνητῆς καὶ κράτιστος γνώστης δι-
 δάσκει τοὺς ἀγνοοῦντας καὶ ὑπομιμνήσκει τοὺς γινώσκοντας ὅτι ἡ
 Μικρὰ Ἀσία ὑπεῖρξεν ἡ γενέτερα τοῦ ἀγλαομόρφου Ἑλληνισμοῦ καὶ
 εἰς αὐτοῦ ἡ κοίτις τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ καὶ τοῦ ἐξανθρω-
 πισμοῦ συμπάσης τῆς ἀνθρωπότητος. Διότι ἡ παντὸς εὐγενοῦς καὶ
 ὑψηλοῦ μήτηρ καὶ τροφὸς εὐκλεῆς αὕτη χώρα ἐγέννησε τὸν Ὅμη-
 ρον καὶ τὰ μέγα τῶν ἄλλων ποιητῶν πλῆθος καὶ ἐξέθρεψε τὸν Θα-
 λην καὶ τὴν σεμνὴν τῶν λοιπῶν φιλοσόφων χορείαν, οἵτινες ἐγέν-
 οντο πρόδρομοι τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ παρασκευασταὶ τῆς ἀν-
 θρωπίνης ἡμερώσεως καὶ παιδείας. Οὐ μόνον δὲ ἐξάλρετος δημιουργ-
 γὸς τῆς ἡμερώσεως καὶ ἀνυψώσεως τῶν ἀνθρώπων ἐγένετο ἡ Μι-
 κρασιὰς τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους μοῖρα ἀλλὰ καὶ μακράωνας ἀγῶ-
 νας ἠγωνίσαστο κατὰ βαρβάρων λαῶν πρὸς σωτηρίαν τοῦ δημιουρ-
 γηθέντος τούτου καὶ ἐπικοσμηθέντος πολιτισμοῦ. Ἡ αὕτη χώρα
 ἐπρωτοστάτησεν ἀκάματος διὰ δαφιλεστάτης ὑλικῆς τε καὶ δια-
 νοητικῆς συμβολῆς εἰς τὴν ἐπὶ δέκα αἰῶνας πάλιν, ἣν κατὰ βαρ-
 βάρων ἐπιδρομῶν διεξήγαγε καὶ παλαιουσα ἀνυπολόγιστον ὑπηρε-
 σίαν προσήνεγκε πρὸς ἀποσόδησιν τῆς ἀπειλουμένης ἐκδαρβαρώ-
 σεως τῆς Εὐρώπης ἡ πολυπαθὴς ἡμῶν Βυζαντιακὴ αὐτοκρατορία.

Ἐξωγράφει διὰ χρωστήρος καλλιτεχνικοῦ τῶν Τούρκων τὰς
 βιαιοπραγίας καὶ ἀθεμιτουργίας, τὰς μισαρότητας καὶ βδελυγμίας
 καὶ ἐδείκνυσεν ὅτι τοιαύτη κοινωνία βαρβάρων ἔπρεπεν μὲν εἰς
 αἰῶνας ὀλεθροποιούς ἀμελλητὶ νὰ κρημνισθῆ, ἦτο δὲ σκληρὸν
 καὶ ἀπάνθρωπον νὰ μένη προσπεπασσαλευμένος ἐπὶ τοῦ Καυκάσου
 τῆς Τουρκικῆς βαρβαρότητος καὶ νὰ κατασπαράσσεται ἀγρίως ὑπὸ
 τοῦ σαρκοδακοῦς γυπὸς τῆς Τουρκίας ὁ ὑψηλόφρων τοῦ ἐλλη-
 κοῦ Γένους Προμηθεύς· ὑπεμίμνησκειν ὅτι ἦτο τέλος καιρὸς, ὅπως
 ἐπιφανόμενος ὁ Ἡρακλῆς τῶν συμμάχων Δυνάμεων λυτρώσῃ τὸν
 φιλάνθρωπον Ἰτιᾶνα ἀπὸ τῶν τραγικωτάτων βασάνων καὶ θρά-
 σεύων τοὺς ὑπὲρ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους μακράωνας ἄθλους ἀνυψώσῃ

αὐτὸν εἰς τὸν πρεπῶδη Ὀλυμπον τῆς ἀθανασίας καὶ τῆς δικαιοσύνης, τῆς γαλήνης καὶ ἠθικῆς ὁλδιότητος. Ἀπλῶς εἶπειν τὸ εἰρημένον ὑπόμνημα εἶναι ἐναργῆς ἀπεικονισμὸς τῶν περιφανῶν τοῦ Ἑλληνισμοῦ δικαίων καὶ ζωηρὰ παράστασις τῆς συμφύτου τῷ ἐλληνικῷ Γένει ὁρμῆς πρὸς ἠθικὴν ἔξαρσιν καὶ διανοητικὴν ἀνύψωσιν. Δύναται δ' ἅμα νὰ θεωρηθῇ καὶ ὡς συνοπτικὴ ἐκθεσις τῆς ἰδέας τοῦ ὑπομνηματογράφου πολυετοῦς ἀκαμάτου ἐργασίας· διότι πλεῖστα τῶν ἐν αὐτῷ ἀναγραφωμένων θαυμασίων ἀληθῶς ἔργων καὶ ἐπιτευγμάτων εἶναι ἄμεσον προῖόν τῆς ἰδέας τοῦ γράφοντος ἐργασίας ἢ συνάπτονται ἀρρήκτως πρὸς τὴν πολυωφελεστάτην ὁράσιν τοῦ Σούλλογου, οὗ ὑπῆρξεν, ὡς εἴρηται, ἡ ψυχὴ καὶ ἡ ζωογόνος δύναμις. Ἐφωνή ὁμως τοῦ δικαίου δὲν ἔσχεν ἠχῶ εἰς τὴν ταπεινὴν ἰσοτέλειαν τῶν ἰσχυρῶν καὶ τὴν ὑπ' αὐτῶν ἀναίσχυντον ἀπεμπόλησιν τῶν ἀνθρωπίνων δικαίων. Αἱ χρησταὶ τοῦ ὄλου ἔθλους ἐλπίδες διεψεύσθησαν καὶ τὸ διὰ θυσιῶν ἀνεγερθὲν μεγαλοπρεπὲς οἰκοδόμημα κατερρίφθη εἰς ἐρείπια. Ἀλλὰ μὴ ἀναπολῶμεν ἀκριβέστερον κατὰ τὴν παροῦσαν ἐορτὴν τὴν ἀπροσδόκητον καὶ ἄμετρον συμφορὰν. Αὕτη συνετάραξε τὴν ψυχὴν παντὸς Ἑλληνοσ καὶ κατέλιπε κέντρον ὕλψεως σφραδῆς καὶ διηνεκοῦς. Εἰς δὲ τὸν σεβαστὸν διδάσκαλον ἡμῶν ἐγένετο κατ' ἐξοχὴν αἰτία ἀπαραμυθύτου ὀδύνης καὶ διασεισεως τῆς ὑγείας. Ἀπὸ τῆς ἀδοκῆτου ἐκείνης καὶ φρικώδους ἐθνικῆς συμφορᾶς ὁ Μαργαρίτης Εὐαγγελίδης ἀπώλεσε τὸ ἰσχυρὸν σφρίγος καὶ τὴν εὐτονον θαλερότητα, ἣν ἐπεδαψίλευσεν αὐτῷ ἡ φύσις, καὶ ἐπέρρωσεν ἡ διαγωγὴ βίου σώφρονος καὶ ἐναρέτου. Καὶ ἐνῶ τὸ ὑπὸ τῆς λύπης καταβεβλημένον σῶμα εἶναι προσηλωμένον ἐπὶ τῆς κλίνης, ἡ διάνοια τοῦ διδασκάλου πλανᾶται προφανῶς ἀνὰ τὰς ἀπεράντους ἐκτάσεις τῆς Μικρασιάτιδος γῆς, ἣν καταθλίβουσιν ἤδη τὰ ἀμαυρὰ ἐρείπια καὶ περικαλύπτουσι τὰ λευκὰ ὄστᾶ τῆς εὐψύχου καὶ περικαλλοῦς ἐλληνικῆς νεολαίας. Καὶ ἐπὶ τοῦ ἄλλοτε παιδοῦ, καὶ περιχαροῦς προσώπου ἐπικάθηται ποιά τις πικρία, τὴν ὀδύνην τῆς ψυχῆς καὶ τὸν πόνον τῆς καρδίας ὑπεμφαίνουσα. Ἀλλὰ πολλῆς ὁμως τὴν σεμνὴν τοῦ διδασκάλου μορφήν διαφωτίζει χρυσὴ τῆς ἐλπίδος ἀκτίς, ἣν ἐκπέμπει τὸ φωτεινὸν τῆς ἱστορίας δίδαγμα, ὅτι τοιοῦτος ὑπῆρξεν ἐξ ἀρχῆς τῆς Ἑλλάδος ἐκκληρὸς, τὸ ἀείποτε δηλονότι ἀγωνίζεσθαι ἀλλ' οὐδέποτε καταδᾶλ-

λεσθαι, τὸ πάντοτε μοχθεῖν ἀλλ' οὐδέποτε ἀποκλίνειν. Ἡ Ἑλλάς ὁμοιάζει πρὸς λαμπρὸν φῶς, ὅπερ ὑπὸ τοῦ πνέοντος ἀνέμου ἐνίοτε τὰ λαντεύεται, ἀλλ' οὐδέποτε σβέννυται. Ναι, ἡ Ἑλλάς ἐκπροσωπεῖ τὰς Ἰδέας καὶ τὴν Ἀλήθειαν καὶ εἶναι, ὡς αὐταί, ἀθάνατος. Μὴ ἀποβάλλωμεν λοιπὸν τὸ θάρρος· «αὔριον ἔσσει' ἄμεινον». Καὶ πρὸς τὴν εὐτυχεστέραν ταύτην αὔριον καὶ τὸ αἰσιώτερον μέλλον εὐέλπιδες ἀτενίζοντες εὐχὴν διάπυρον οἱ τὴν ἐθνωφελεῖ δρᾶσιν τοῦ ἀνδρὸς τιμῶντες καὶ κατ' ἐξοχὴν οἱ ὅπουδῆποτε νῦν διεσπαρμένοι Μικρασιαῖται, εὐχὴν πάντες ἀναπέμπομεν ἐκ τῶν μυχαιμάτων τῆς ψυχῆς, ὅπως ὁ γεραρὸς καθηγητῆς καὶ πολύτιμος ἀνὴρ ἀνακτήσῃται ταχέως τὴν υἰείαν καὶ ζήσῃ ἐπὶ μήκιστον, ὥστε νὰ ἐπίδῃ τὴν πολυφίλητον Ἰωνίαν καὶ τὴν ὅλην πατρίδα ἀναγεννωμένην καὶ ἀποκαθισταμένην· τοῦτο δ' ἀποτελεῖ καὶ πάντων ἡμῶν τὴν διάθεσιν εὐχὴν καὶ τὴν γλυκυτάτην ἐλπίδα.

